

BİBLİOQRAFIYAŞÜNASLIQ

Sima İSMAYILOVA
Müəllim

ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ SAHƏSİNDƏ MÜTƏXƏSSİSLƏRİN BİBLİOQRAFİK İNFÖRMASİYA TƏMİNATININ MÜASİR VƏZİYYƏTİ

Bəşəriyyət həmişə müxtəlif informasiyanı toplamaqla, işləməklə, mühafizə etməklə və yaymaqla məşğul olub. İnsan özü, onun genetik kodu informasiya daşımaqdan və eyni zamanda onu mühafizə etməkdən bəhrəlidir (1.-S.6).

Təsadüfi deyildir ki, XXI əsri informasiya əsri, cəmiyyəti işə informasiyalı cəmiyyət adlandırırlar. Müstəqil respublikamızda hüquqi sərbətlərin formalaşdığı indiki şəraitdə cəmiyyətin hər bir üzvünün hərtərəfli informasiyaya malik olması vacib şərtlərdəndir.

İnformasiya dedikdə bizi əhatə edən mühit haqqında hər cür məlumat, müşahidə nəticələri nəzərdə tutulur. Buraya şəxslər, müxtəlif əşyalar, faktlar hadisələr, proseslər, canlı və cansız təbiət haqqında olan məlumatlar da daxildir. Cəmiyyətdə informasiyanın belə geniş, çoxşaxəli məzmun kəsb etməsi bütün sahələrdə informasiyaya tələbatı gündən-günə artırır.

Müasir dövrdə elmin başqa sahələri ilə yanaşı ədəbiyyatşünaslığa və onun ayrı-ayrı sahələrinə dair bibliografik informasiya tələbatı yaranır. Müstəqillik şəraitində cəmiyyət üzvlərinin ədəbiyyata, bədii əsərlərə mənəvi ehtiyacı daim hiss olunur. Bu sahədə qarşıda duran mühüm vəzifələrin həyata keçirilməsində bibliografik informasiyanın rolu artır. Bütövlükdə ədəbiyyatşünaslıq elmi məzmunlu ilkin mənbələr haqqında

bibliografik informasiya olmadan həmin mənbələrdən informasiya istifadəçilərinin səmərəli istifadə etmələri mümkün deyil. Elə bunu görəndə ki, ədəbi bibliografik vəsaitlər sistemi zaman keçdikcə inkişaf edərək zənginləşir, təkmilləşir və cəmiyyətin ədəbi bibliografik informasiyaya olan tələbatının daha dolğun şəkildə ödənilməsinə xidmət edir.

Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində mütəxəssislərin bibliografik informasiya təminatında bibliografik fəaliyyət prosesləri olan bibliografiyalaşdırma və bibliografik xidmət mühüm rol oynayır.

Bibliografiyalaşdırma - bibliografik informasiyanın hazırlanması və bibliografik vəsait formasına salınması prosesidir. Bibliografiyalaşdırma prosesi bibliografik xidmət üçün lazımı bibliografik baza (ehtiyat yaratmaqla onu müşayiət edir. Kitabxana şəraitində bibliografik xidməti "qayda" ilə həyata keçirilir. Soraq-bibliografiya və bibliografik informasiya xidməti (5).

Respublikamızla aparılan elmi-tədqiqat işlərinin əlaqələndirilməsi AMEA-nın müvafiq institutlarında həyata keçirilir. Ədəbiyyatşünaslıq üzrə belə bir əlaqələndirici mərkəz Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu hesab olunur. Ona görə ki, ədəbiyyatşünasların əsas aparıcı qüvvəsi məhz bu elmi müəssisədə toplanmışdır. Azərbaycanda ədəbiyyatşünaslıq sahəsində mütəxəssislərin bibliografik informasiya təminatında Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdində yerləşən kitabxananın, 2002-ci ildə yaradılmış "İnformasiya və bibliografiya" şöbəsinin və Mərkəzi Elm Kitabxanasının fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Filial kitabxana mütəxəssis oxuculara ancaq kitabxana-bibliografiya xidməti göstərsə, "İnformasiya və bibliografiya" şöbəsinin əməkdaşları həm bibliografiyalaşdırma, həm də bibliografik xidmət prosesinin yerinə yetirirlər. Şöbə əməkdaşları ayrı-ayrı ədəbiyyatşünaslara, onların sorğularına uyğun olaraq informasiya texnologiyasının son nailiyyətlərindən - Internet resurslarından istifadə etməklə cavab verirlər.

Fəaliyyət başladığı gündən şöbə əməkdaşları istər ümumi, istərsə də şəxsi xarakterli bibliografik göstəricilər tərtib edib tələbatçıların istifadəsinə vermişlər. Eyni mənada ümumi xarakterli bibliografik informasiya mənbəyi kimi "Azərbaycan" jurnalının analitik bibliografiyası adlı bibliografik mənbə tədqiqəlayiqdir. 80 illik bir dövrü əhatə edən (1923-2003) bu bibliografik vəsait "Azərbaycan" jurnalının 80 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq "İnformasiya və bibliografiya" şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən tərtib olunub "Elm" nəşriyyatında çap olunmuşdur.

"Azərbaycan" jurnalının bibliografiyası adlı bibliografik mənbə çox zəngin bir dövrü əhatə etməklə ayrı-ayrı cümlələrin məzmununu müxtəlif istiqamətlərdən açıq, məqalələrin analitik təsvirini verməklə

bibliografik axtarışı asanlaşdırır. Bu bibliografiya 16 bölmədən, yarımbölmələrdən ibarətdir ki, onun VIII bölməsi ədəbiyyat, ədəbiyyatşünaslıq materiallarına dair bibliografik informasiya verir. Hər bölmə daxilində materiallar aşağıdakı ardıcılıqla sistemləşdirilir.

1. Azərbaycan ədəbiyyatı
Müəlliflər (əlifba ardıcılığı);
Əsərləri (xronoloji ardıcılıqla)

1. Nəşr – roman, povest, hekayə, öçerk, miniatür, felyeton, xatirə və məktublar, yol qeydləri, satira və yumor.

2. Poeziya – şeir, poema, satira və yumor

3. Dram əsərləri

4. Şifahi xalq ədəbiyyatı - dastan, bayatı, aşıq yaradıcılığı, atalar sözü, məsələlər, lətifələr və s.

Mütəxəssis ədəbiyyatşünasların bibliografik informasiya təminatında mühüm rol oynayacaq bu mənbə çox zəngin və əhatəlidir.

Bibliografik vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə 4 adda yardımçı göstərici tərtib olunmuşdur ki, bunlar aşağıdakılardır:

1. Jurnalların adları və nəşr olunmuş sayları;

2. Redaktorları;

3. Müəlliflərin əlifba göstəricisi

4. Tərcüməçilərin əlifba göstəricisi

Retrospektiv xarakterli bu vəsaitin tərtibçisi filologiya elmləri namizədi Əmin Əfəndiyev, elmi redaktoru akademik Bəkir Nəbiyevdir.

“İnformasiya və bibliografiya” şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən “Ədəbiyyatşünaslıq informasiya bülleteni” adlı cari xarakterli toplu tərtib edilmişdir. Toplunun məqsədi mütəxəssisləri ədəbiyyatşünaslıq sahəsində İnternet aləmindəki son informasiya nailiyyətləri ilə tanış etməkdir. Bu sahədə yeni bir addım olan bu iş tədqiqatçıdır. Çünki Azərbaycanda ədəbiyyatşünaslıq üzrə informasiyanı çox çətinliklə əldə edən mütəxəssislər bu bülletendən istifadə etməklə özlərinə lazım olan informasiyanı İnternet səhifələrindən əldə edə bilərlər.

İnformasiya bülleteninə əvvəlində verilmiş “Məlumat”da deyilir: “Zəmanəmizin əsas xarakterik cəhətlərindən biri ondan ibarətdir ki, indi alim, hüquqşünas, mühəndis, müəllim, curnalist və başqa sahələrdə çalışan bütün mütəxəssislər informasiya axını qarşısında çəş-baş qalır. Mövzu ilə əlaqədar nə oxumalı? Lazım olan materialı haradan və necə tapmalı? Bu günün tədqiqatçısı nəhəng Himalay dağlarında qızıl dənələri axtaran geoloqun vəziyyətindədir” (4).

İnformasiya bülleteninə 2003-cü ildə iki sayı (2003, № 1-2); (2003, № 3-4) çap olunmuşdur.

İlk bülleten (2003, №1-2) Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, akademik Bəkir Nəbiyevin “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” mövzusunda hesabatı ilə açılır.

İnformasiya bülleteninə qarşısına qoyduğu əsas məqsəd Azərbaycan ədəbiyyatı bərsində internet səhifələrində məlum olan informasiyanı əldə etməkdir. Məs., Məhəmməd Füzuli (www.kultur.gov.tr); “XV-XVI əsrlərin Azərbaycan ədəbiyyatı” (www.azeriros.ru/az).

Qeyd etmək lazımdır ki, bülletendə materiallar ədəbiyyatşünaslığın ən aktual problemlərinə həsr olunmuş, Azərbaycan, rus və xarici dillərdə verilmişdir. Bu isə İnternet resurslarından istifadə etmək üçün bibliografik axtarışı asanlaşdırır.

İnformasiya bülleteninə əsas əhəmiyyətli cəhətlərindən biri də çağdaş dünya ədəbiyyatşünaslığı sahəsindəki elmi yeniliklərlə mütəxəssisləri tanış etməkdir.

Müasir dövrdə informasiya texnologiyasına yiyələnən ədəbiyyatşünas alimlərin bibliografik informasiya təminatında bu vəsaitin rolu çox böyükdür. Belə ki, milli ədəbiyyatşünaslığımız öz uğurlarını təbliğ etməklə yanaşı, dünya İnternet resurslarından da lazımınca bəhrələnir.

“İnformasiya və bibliografiya” şöbəsi öz fəaliyyətini dövrün tələblərinə uyğun şəkildə quraraq ədəbiyyatşünas alimlərin bibliografik informasiya təminatı sahəsində ciddi tədqiqatlar aparır.

Ədəbiyyatşünaslığa dair cari, elmi-köməkçi xarakterli, ümumi və şəxsi bibliografik vəsaitlərin tərtibində AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının fəaliyyəti diqqəti cəlb edir. İctimai istiqamətinə görə xüsusi bibliografiyaya aid olan bu göstəricilər mütəxəssislərin bibliografik informasiya təminatında mühüm rol oynayır.

Mərkəzi Elmi Kitabxananın çap etdirdiyi bibliografik vəsaitləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. MEK-a Azərbaycan və rus dillərində daxil olan kitablar;
2. Mövzu bibliografik göstəricilər;
3. Retrospektiv bibliografik göstəricilər
4. Şəxsi bibliografik göstəricilər (3).

Mərkəzi Elmi Kitabxananın fonduna daxil olan yeni ədəbiyyat haqqında informasiya bülletenləri cari bibliografik informasiya mənbəyi kimi mütəxəssis tədqiqatçılar üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Bülletenin ildə 4 buraxılışı olmuşdur və burada materiallar elm sahələrinə görə təsnifat sistemində uyğun olaraq ardıcılıqla, daxilə isə müəlliflərin əlifba sırası ilə verilməlidir (6).

Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində mütəxəssislərin bibliografik informasiya təminatından danışıarkən Mərkəzi Elmi Kitabxananın çap etdir

diyi elmi-köməkçi xarakterli retrospektiv və şəxsi bibliografik göstəricilər də mühüm informasiya mənbəyidir.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının inkişafında mühüm xidmətləri olan, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə öz ədəbi, bədii, tənqidi, publisist yardımları ilə gözəl töhfələr vermiş, onu daha da zənginləşdirmiş ədəbiyyatşünas alimlərin həyat və fəaliyyətinə həsr edilmiş şəxsi bibliografik göstəricilər mütəxəssislərin ən çox müraciət etdikləri vəsaitlərdir. Bu qəbildən olan vəsaitlər içərisində AMEA Rəyasət Heyətinin qərarı ilə çap olunmuş "Kamal Talıbzadə" (B.: Elm, 2000), "Yaşar Qarayev" (B.: Elm, 2001), "İlyas Əfəndiyev" (B.: Çinar-Çap, 2002); Azadə Rüstəmov (B.: Elm, 2003) və başqa şəxsi bibliografik göstəriciləri qeyd etmək lazımdır.

Bu gün Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının intensiv inkişafı ədəbi bibliografiyanın da dinamik və sürətli inkişafını tələb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: Elmi, nəzəri və təcrübi jurnal.*-1999.-№1.-S.6.
2. "Azərbaycan" jurnalının bibliografiyası.-B.: Elm, 2003.
3. *Azərbaycan SSR EA Mərkəzi Elmi Kitabxanası: Bələdçi.*-B: Elm, 1990.-68 s.
4. *Ədəbiyyatşünaslıq: İnformasiya bülleteni.*-B.: Elm, 2003.-№1-2; №3-4.
5. Əliyev Z.H. *Ümumi bibliografiyaşünaslıq.* -B.: BUN, 2001.-145 s.
6. *Mərkəzi Elmi Kitabxanaya Azərbaycan və rus dillərində 2002-ci ildə daxil olan kitablar.*- I-III buraxılış. -B.: 2002.- 82 s.

Сима Исмаилова

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО- ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены актуальные вопросы современного библиографического обеспечения специалистов-литературоведов и анализированы пути улучшения этого обеспечения.